תלמוד ירושלמי · מפרשים · שערי תורת ארץ ישראל · סדר זרעים

# שערי תורת ארץ ישראל על תלמוד ירושלמי חלה

רבי זאב וולף רבינוביץ'

**ספריית אור ברסלב** · or-breslev.co.il

# שערי תורת ארץ ישראל על תלמוד ירושלמי חלה

רבי זאב וולף רבינוביץ'

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שערי-תורת-ארץ-ישראל-על-תלמוד-ירושלמי-חלה/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

# תוכן העניינים

**פרק א** ..... 4
הלכה א ..... 4
הלכה ג ..... 5
הלכה ד ..... 6
הלכה ה ..... 7
הלכה ו ..... 7
**פרק ב** ..... 7
הלכה א ..... 7
הלכה ב ..... 8
הלכה ג ..... 9
**פרק ג** ..... 10
הלכה א ..... 10
הלכה ב ..... 10
הלכה ד ..... 11
הלכה ה ..... 11
**פרק ד** ..... 13
הלכה א ..... 13
הלכה ב ..... 13
הלכה ג ..... 13
הלכה ד ..... 14
הלכה ה ..... 15

# פרק א

## הלכה א

**ר' יוסי בשם ר"ש תני ר' ישמעאל ב"ר יונה ר' זעירא כו'**. — צ"ל: ר' יוסי בשם ר"ש בן לקיש תני ר' ישמעאל כן (פי' כמו דאיתא למעלה ראשית עריסותיכם) ר' יונה ר' זעירא רשב"ל בשם ר' ישמעאל (פי' ר' יונה חולק על ר' יוסי והכי מוכח למטה דף נ"ז רע"ב) א"ר מנא אזלית לקיסרין ושמעית ר' אחווה בר זעירא אמר אבא (פי' ר' זעירא) הוה אמר לה בשם ר' ישמעאל נאמר לחם בפסח כו' (כעין זה העתיק באו"ז ח"א סימן רי"ד אך יש שם השמטת סופר ע"ש).

**מה פליגין במחמץ במימיו אבל במחמץ בגופו ד"ה מותר**. — ע' מה שהגהתי בענין זה בתרומות פ"י ה"ב (עמ' 99).

**ר' יוסי אמר לה סתם ר' יונה בשם ר' יוחנן כו'**. — כעין זה יש בערלה פ"א ה"א (סמ"ך ד') ושבת סו"פ י"ב ויבמות פי"ג הי"ד (י"ד א') וענין כולם כמו שפירש ברא"פ כאן, ודלא כביאור שנות אליהו כאן שאינו כפי סגנון הירושלמי בכל מקום.

**וכבר ביטלו עד שלא נעשה איסור**. — צ"ל: עד שלא נעשה עיסה.

**ר' יהושע דרומיה בעי עשה כו' וחזר ועשה ה' עסיות מה' מינין ועירבן** (פי' לכל שש העיסות יחד) חטין שבו כו' (פי' שכל מין נתבטל עד שלא יעשה איסור אם הוא מבטל את החיטין מעיסה ראשונה שעשאה מחיטין בלבד) שני דברים רבין כו' (פי' פשיטא דכל המינין מעיסה ראשונה מצטרפין כדי לבטל כל מין מהעיסות האחרונות) לא צורכא דלא כו' וחזר ועשה ה' עיסיות מה' מינין (פי' כל עיסה ממין אחד בפני עצמו) ועירבן (פי' כולן עם הראשונות).

[השלמות: **ר' יוסי בשם חזקיה בשעת הקרבן הקרבן מתיר מודי חזקיה שלא בשעת הקרבן היום מתיר**. — כ"ז מיותר.]

**דא"ר זעירא עלי דרב בר דעתון דבנוי דר' חייה בר רבה כו'**. — צ"ל: דא"ר זעירא עליה דרב (פי' דרב אמר בבבלי מנחות ס"ח א' דבזמן שבהמ"ק קיים עומר מתיר באכילת חדש ולא היום) בר דעתון דבנוי דר' חייא רבה (פי' כחזקיה דאמר למעלה בשעת הקרבן הקרבן מתיר וידוע דחזקיה הוא בנו של ר' חייא רבה) דהוא סבר דכוותהון אין תימר איסורו ד"ת רב בר דעתיה דר' יוחנן (פי' דגם לר' יוחנן אין היום מתיר באכילה דבר תורה אלא לענין שאינו לוקה ורב אמר דבריו לענין אכילה).

**ר' ירמיה בשם ר' חייא בין בשעת הקרבן בין שלא בשעת הקרבן היום מתיר כו'**. — צ"ל: ר' ירמיה בשם ר' חייא בשעת הקרבן הקרבן מתיר שלא בשעת הקרבן סוף היום

מתיר א"ר הונא מתניתא דחזקיה כו' עד הביאכם את קרבן אלקיכם ועוד מן הדא דתנינן משחרב בהמ"ק התקין ר' יוחנן ב"ז שיהא יום הנף כולו אסור (פי' ומוכח שיום הנף מותר דבר תורה אלא שאסור מתקנת ריב"ז) א"ר יונה איתותבת קומי ר' ירמיה ואמר אין לא יסבור ר' חייא כריב"ז יסבור כר' יהודה דר"י אמר והוא מן התורה אסור.

**ר' יונה אמר קודם להבאה ר' יוסי אמר קודם לקצירה כו'**. — צ"ל: ר' יונה אמר קודם לקצירה ר' יוסי אמר קודם להבאה (כ"ה בבבלי מנחות ע' ב' וכן היה הנוסח לפני מהרש"ס בהקדמתו לירושלמי בחלק הג' והוכיח מכאן דר' יוסי בר פלוגתיה דר' יונה בירושלמי הוא עצמו ר' יוסי בר זבדא דבבלי שם) א"ר יונה הבאה מתרת הבאה (פי' להביא מנחות למזבח וכ"ש אכילת הדיוט) הקצירה מתרת לקצירה א"ר יוסי הבאה מתרת הבאה וקצירה לפום כן ר' יונה הוה בה (פי' שקיל וטרי בה ורבות כהנה בירושלמי) קצר לרבים ונטמא (פי' שקצר שעורים לעומר בלילה ונטמאו וצריכים לקצור שעורים אחרות לעומר) חזר היחיד לאיסורו (פי' דקצירה ראשונה התירה קצירה וכשנטמאו השעורים ואינן ראויות עוד לעומר שוב נאסרה קצירת יחיד עד שיקצרו שעורים אחרות לעומר) א"ר יונה מילתיה דכהנא מסייעא לי דכהנא אמר (ומה שבינתיים מיותר ואינו אלא הגהת חכם שכתב בצדו לתקן הגירסא כמו בבבלי והכניסוה הסופרים שלא במקומה ע' מ"ש בפיאה פ"ז ה"ב [עמ' 28]. רוב דברים אלו לקחתי מספר ניר עם הוספות ממני).

**אבל במקום שנהגו לעשות מלאכה בי"ד לא בתלוש כו'**. — צ"ל: ואפי' במקום שנהגו לעשות מלאכה כו' מהוא שיביא העומר מהן אפשר לומר העומר הבא מתירן ואת אמר הכין (פי' שלא יביא העומר מהן).

## הלכה ג

**א"ל לא תימר לי תרימו וכן תרימו חזר ואמר כו'**. — צ"ל: א"ל מן הדא דכתיב (במדבר ט"ו כ') תרימו כן תרימו א"ל אף במעשר כתיב כן (בסוף פ' קרח) חזר ואמר כו'.

**בשהפריש ממנו עליו אבל אם הפריש ממקום אחר עליו לא בדא**. — פי' דאז צריך להפריש תרומה גדולה מיניה וביה, שאין כאן תרומה ותרומת מעשר מן המעשר דכבר הפריש תרומת מעשר ממקום אחר.

**ר' יונה בעי כמ"ד אינו כנכסיו כו'**. — צ"ל: ר' יונה בעי קומי ר' זעירא כמ"ד אינו כנכסיו כו' אנא סבר כן הוי מעשר ראשון הואיל כו' הוי פליגא היא (פי' על רשב"ל דאמר לעיל מעשר ראשון שהקדימו בשיבלין פטור מתרומה גדולה) מ"ד חייב אפי' תרומת מעשר שבו חייבת (פי' בתרומה גדולה) מ"ד פטור אפי' חולין שבו פטורין מ"ד חייב

עשאו תרומת מעשר על מקום אחד (פי' שעשה כל מעשר ראשון זה שצריך להפריש ממנו תרומה גדולה לתרומת מעשר על מקום אחר) כגדיש שנדמע (פי' גדיש של טבל לתרומה ומעשר שנתערב בו תרומה שעשאו כולו תרומה למקום אחר הרי כולו תרומה לבד משיעור תרומה שנתערבה בו שאינו פוטר לאחר שכבר היה תרומה וה"נ אם עשה למעשר ראשון זה תרומת מעשר למקום אחר מה שעשה עשוי חוץ מתרומה גדולה שבו) כעיסה שנדמעה (פי' או שדינה כעיסה שנדמעה דפטורה מן החלה כדתנן בפרקין מ"ד וה"נ מעשר ראשון זה שיש בו תרומה גדולה פטור מתרומת מעשר ואינו יכול לעשותו תרומת מעשר על מקום אחר) ר' יוחנן אמר כו' (וע' בספר ניר).

**תני בשם ר' לעזר אינה חייבת בחלה ואין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח מהו שחייבין כו'**. —צ"ל: ואין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח ואין חייבין על לחם שלו משום חדש (פי' דילפינן לחם לחם מפסח) מהו שיהיו חייבין על קלי שלו משום חדש א"ר יודן כתיב ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו את שחייבין על לחם שלו משום חדש חייבין על קלי שלו משום חדש את שאין חייבין על לחם שלו משום חדש אין חייבין על קלי שלו משום חדש (כעין זה למעלה ה"א דף נ"ז רע"ב וע' בניר) א"ר זעירא כתיב כו'.

**שמואל בר אבא בעי אי זהו חדש וישן שבחלה**. — צ"ל: שמעון בר אבא (ע' מ"ש בברכות פ"ב ה"ז, עמ' 8) בעי אי זהו חדש וישן שבחלה (פי' שאין מפרישין חלה מחדש על הישן ומישן על החדש כבפ"ד מ"ד, ובעיא זו מילתא באפי נפשה היא ודלא כרא"פ).

**אי זהו בינתיים העושה עיסה מן הטבל חלה חייבת כו'**. — צ"ל: העושה עיסה מן הטבל מתניתא פליגא על תריהון (תוספתא תרומות פ"ג וירושלמי דמאי פ"ה ה"א) העושה עיסה מן הטבל בין שהקדים חלה לתרומה בין שהקדים תרומה לחלה מה שעשה עשוי חלה חייבת בתרומה תרומה חייבת בחלה מניין שחלה חייבת כו' חלה תרימו תרומה (במדבר ט"ו כ') כו' מן קושי. פתרין ההן קרייא (פי' מתוך הדוחק שאינו נמצא מקרא מפורש שצריך להפריש חלה מן התרומה סמכו לאותו מקרא עצמו שהביאו למעלה ראשית עריסותכם חלה תרימו תרומה) מאותה שכתוב בה ראשית (פי' היינו תרומה שם י"ח י"ב) תרימו חלה.

## הלכה ד

**הקנובקאות חייבות כו'**. — באו"ז ח"א סימן רי"ט העתיק ר' חנינא בן עגיל בשם חזקיה שקילטא (פי' הוא קנובקאות) שלא תאמר כו', ובפירוש ר' יצחק בן מלכי צדק "בן קילטא" וכתב "ובלשונינו קורין לככרות העשויין כטבעות בן קלטא".

**ר' יוסי ר' יסא בשם חזקיה בשם ר' חייה בשם ר' הושעיא**. — לפי נוסח זה עניינו שר' יסא אמר זה גם בשם ר' הושעיה (שא"א שר' חייה רבה יאמר בשם ר' הושעיה תלמידו וא"א ג"כ שר' חייה זה הוא ר' חייה בר אבא שכמה פעמים בירושלמי מובא סתם ר' חייה שהרי חזקיה אמר בשמו) אבל יותר נ"ל שט"ס יש כאן וצ"ל: ר' יוסי ר' יסא בשם חזקיה ר' יונה בשם ר' חייה (והוא ר' חייה בר אבא) בשם ר' הושעיה (וכעין זה בתרומות רפ"ב "ר' יוסי בשם חזקיה ר' יונה בשם ר' ינאי", וע' מ"ש בשקלים פ"ד ה"ה).

**מכיון שהוא עתיד לעשותו בצק חייב בחלה קמח קלי כו'**. — צ"ל: מכיון שהוא עתיד לעשותו בצק חייב בחלה ותני כן (ותוספתא פ"א) קמח קלי כו'.

## הלכה ה

[השלמות: **דר"י אמר הוא גיזבר הוא אחר**. — ע' מ"ש במעשרות פ"ה (עמ' 111).]

## הלכה ו

**עשר מצות אדם עושה עד שלא יאכל פרוסה משום לא תחרוש כו'**. —בשבלי הלקט סימן קמ"א איתא מעשר עני במקום לא תחסום.

# פרק ב

## הלכה א

[השלמות: **א"ר יוסי תמיהני איך ר' עקיבה כו'**. — כעין זה בשביעית רפ"ה.]

**למודין חכמים לר"ע בהכנסתן לארץ שהכל הולך כו'**. — צ"ל: מודין חכמים לר"ע בספינה שנכנסה לארץ שהכל הולך אחר קרימה בתנור מן מה דתני (תוספתא סופ"ב) עיסת חו"ל שנכנסה בספינה לארץ עד שלא קידמו פניה חייבת בחלה משקירמו פניה פטורה מן החלה (פי' ואין בזה מחלוקת כמו בסופ"א דתוספתא) ר' יונה בעא כו' (ומה שבינתיים מיותר ונכפל בט"ס משורות שלפני זה).

**א"ל אפי' יבישה אפי' קצורה מעתה אפי' חטין בעלייה כך אנו אומרים לא אכלו ישראל כו'**. —פי' כל זה מדברי ר' ירמיה שהשיב לר' יונה שלטעמו דאפי' קמה יבישה אסורה משום חדש א"כ ה"ה קצורה ואפי' חטין בעלייה והרי לא היה לישראל מצה בפסח ומוכח שלא כדבריך אלא יבישה כקצורה היא ושניהן אינן אסורין משום חדש מאחר שהיו קצורין אצל הגוי טרם שבאו ישראל לארץ בעוד שלא נתחייבו ישראל בעומר וע' מה שפלפלו בענין זה הב"ח והתויו"ט בשו"ת גאוני בתראי סימן ב' וג'.

**ע"ד דר' יוסי דו אמר אין מ"ע דוחה למצות ל"ת אא"כ היתה כתובה בצידה מה שיהיו כו'**. —צ"ל: אא"כ היתה כתובה בצידה כר' ישמעאל דר' ישמעאל אמר כל ביאות כו'

ושבע שחילקו (פי' וכתיב בחדש כי תבואו ויקרא כ"ג יו"ד) ואפי' תימר כר"ע ממה שהיו תגרי גוים מוכרין להם (פי' מתבואת חו"ל ולר"ע אין חדש נוהג בחו"ל) התיב ר' בון בר כהנא כו'.

**הוי בעיי מימר מה דאמר תמן חייב אוף הכא חייב כו'**. —צ"ל: הויין בעיין מימר מאן דאמר תמן (פי' בפירות חו"ל שנכנסו לארץ לעיל ה"א והוא ר"ע אליבא דר' יהודה) חייב אוף הכא (פי' בעפר חו"ל שבא בספינה לארץ) חייב אפי' כמ"ד תמן פטור הכא חייב כיון שנכנס (פי' העפר) לא"י נתחייב (פי' דעפר חו"ל שבארץ נעשה כעפר א"י שהרי הוא יונק מעפר א"י שתחתיו משא"כ בפירות חו"ל שנכנסו לארץ).

**חד אמר כל מה שכיבש יהושע כיבש זה כו'**. — צ"ל: ר' חנניה אמר כל מה שכיבש יהושע כיבש זה ור' מנא אמר יותר ממה שכיבש יהושע כיבש זה תנא ר' סידור מסייעא לר' מנא ימים קלים עשו ישראל באותה הארץ (פי' שימים מעטים אחד שכיבשה ירבעם בן יואש חזר תגלת פלאסר מלך אשור ולקחה מפקח בן רמליהו, אבל למ"ד כל מה שכיבש יהושע כיבש זה הרי היו באותה הארץ זמן מרובה מעת שכיבשה יהושע עד ימי שלמה שכתוב עליו במלכים ה' א' ושלמה היה מושל בכל הממלכות מן הנהר ארץ פלשתים ועד גבול מצרים ובתד"א זוסא פ"ז איתא מה שלא מסר הקב"ה ביד יהושע בן נון כו' מסר הקב"ה ליד ירבעם בן יואש ע"כ וזה ג"כ כר' מנא).

**מה פליגין בשהוכשרה ואח"כ נילושה שמי פירות מחוורין להכשיר כו'**. — צ"ל: שמי פירות מחברין לטומאה כו' ושמן אחד משבעת המשקין הוא הדא אמרה עגבות אין בהן משום ערוה (ומה שבינתיים מיותר ושייך למטה אחר "הרי בשרו נוגע בצואה").

[השלמות: **הדא אמרה עגבות אין בהן כו'**. פי' דהא דקיי"ל דלבו רואה את הערוה אסור היינו כנגד הלב בין מלפניו ובין מלאחריו ואם עגבות יש בהן משום ערוה איך אשה ערומה מותרת לתרום הרי לבה רואה את העגבות מלאחריה, והרשב"א ברכות כ"ד א' בשם ראב"ד כתב דערוה שלו אף שאינו רואה אותה אם אפשר לאחרים לראותה לא יראה בך ערות דבר קרינן בה וכן דעת אשכול ח"א סימן ז'.]

**א"ר מנא אע"ג דלא אמר ר' יוסי הדא מילתא כו'**. — צ"ל: אע"ג דלא אמר ר' יוסי רבי הדא מילתא אמר דכוותה דר' הונא אמר כו' (פי' דר' יוסי אמר כן בשם רב הונא וכעין זה למטה ה"ו שאמר בשם ר' יוחנן וכפירוש רא"פ שם).

## הלכה ב

**מתניתא דר"ע דרע"א יעשנה בטומאה כו'**. — צ"ל: מה כר"ע דרע"א יעשנה בטומאה כו'.

**איתתניי תניי הסל מצטרף ואין התנור מצרף כו'**. — צ"ל: הסל מצרף ואין צריך לומר התנור מצרף ואית תניי כו' מדחילפיי נשכו ד"ה כאן וכאן מצרף לא נשכו ד"ה כאן וכאן אינו מצרף מה פליגין כגון אילין ריפתא דבבל (פי' שהן מחוברות זו לזו אבל אין נושכות אחת מחברתה כשהוא מפרישן).

## הלכה ג

**קילקל לעצמו ואכלה ואיתענש כו'**. — צ"ל: קילקל לעצמו דאכלה ואיתענש ותיקן לאחרים דאינון אכלין מתוקנים (פי' שאחרים ידעו שאינה חלה מאחר שאכלה זר ויפרישו חלה אחרת אחר הגילגול) אית תניי תני תיקן לעצמו כו'.

**חד חליטר שאל לר' יוחנן אמר איזיל עביד ארבע ופלג** (פי' ארבעה רבעין ומחצה בשביל שלא יהא חייב בחלה דה' רבעין שלמין של ציפורי חייבין בחלה) ויאמר ליה תלתא ופלג (פי' דהא ר' יוחנן היה בטבריא כמבואר בשביעית רפ"ט וכבר אמר ר' ינאי לפני זה דקב טברני חייב בחלה דקב זה היו בו ה' רבעין של ציפורי וא"כ אפי' ד' רבעין של טבריא דהיינו קב טברני חייב בחלה).

**א"ר זעירא קבייא באתריהון רובעיא אזדרעון**. — צ"ל: קבייא באתריה (פי' במקומו של ר' יוחנן דהיינו טבריא) רובעיא איזדערין (פי' "איזדערין" מלשון זעיר כמו בדניאל ב' ט' הזדמנתון מלשון זמן, וענין איזדערין היינו שהקבין נתקטנו במקומו ובזמנו וכן כל מדות היבש והלח נתקטנו שם ברביע. והקב שהיה בו בזמן ר' ינאי ה' רבעין ציפוריין נעשה בזמן ר' יוחנן רק ד' רבעין ולכך התיר לו ר' יוחנן ד' ומחצה רבעין וה"נ אמרינן בשבת פ"ח ה"א [י"א א'] דשמינית טברנית דהות זעירא ורבת וזעירת, וזהו שאמרו נמי בבבלי פסחים ק"ט א' תמנייתא קדמייתא דהות בטבריא הוות יתירא על דא ריבעא ובה משערין רביעית של פסח פי' תמנייתא היא שמינית של ירושלמי והיא שמינית הקב של לח-ע' בבלי ב"ב צ' א'- ובתחלה היה בשמינית זו חצי לוג מדברי שהוא שתי רביעיות ומחצית השמינית היא רביעית של תורה ולכך שיערו בה רביעית של פסח ודלא כפירוש רשב"ם שם דלפירושו הל"ל "ובהן משערין רביעית של פסח" וע' מ"ש בירושלמי שבת שם).

**תלמידוי דר' חייא רובה בר לוליתא בשם ר' יהושע בן לוי**. — צ"ל: תלמידוי דר' חייא בר לוליינא בשם ריב"ל (וכעין זה ביומא פ"ב ה"ג, נדרים פ"ג ה"א, נזיר פ"ה ה"ה ושבועות סופ"ח).

**א"ר מתניא בלימודת להיות מפרשת אחד מארבעים ושמונה כו'**. — צ"ל: בלימודת להיות מפרשת אחד מעשרים וארבע (פי' הא דתנן נטמאת מזידה אחד מכ"ד היינו כשעשתה עיסה לעצמה שדינה להפריש אחד מכ"ד ונטמאה מזידה בזה יש לחוש

שטימאה מזידה כדי שלא תצטרך להפריש אלא אחד ממ"ח לפיכך קונסין אותה להפריש אחד מכ"ד שלא תהא החוטאת נשכרת) אבל בלימודת להיות מפרשת א' מארבעים ושמונה (פי' כגון שעשתה למכור בשוק) לא בדא מתניתא אמרה כן כדי שלא יהא חוטא נשכר (פי' ובאופן זה שעשתה למכור בשוק אפי' תפריש בטומאה אחד ממ"ח לא תהא נשכרת, והמפרשים נדחקו לפרש כנוסח שלפנינו וכבר כתב בניר שאין פירושם מחוור ע"ש וע' גירסת ר"ש וגם פירושו דחוק).

**ואין הבית מצטרף דבר שהוא מקפיד על תערובתו אין הבית מצטרף כו'**. — ע' בספר התרומה הלכות חלה סימן פ"א שכתב דצ"ל "הכלי" במקום "הבית" וכן נראה בשו"ת מהר"ם בר"ב ד' פראג סימן שכ"ב ובשו"ת הרשב"א סימן תתל"ד.

[השלמות: **אתא עובדי קומי' ולא כו'**. צ"ל: אתא עובדא קומי ר' אמי ולא כו' (כ"ה בתרומות פ"ב [מ"א סוע"ב]).]

[השלמות: **לחוש להפרשה שנייה**. — פי' שאינו מדמע בהפרשה שנייה אף לפי חשבון כדינו בתרומות פ"ב מ"ה.]

## פרק ג

### הלכה א

**תני ר' הושעיה חלה כמין גבלול משתגלגל בחטים כו'**. —צ"ל: חלה כמין גבלול ר' אלעזר בשם ר' הושעיה משתעשה גבלולין גבלולין והתנינן עד שתגלגל בחטים ותטמטם בשעורין מה ופליג כאן להלכה כו'.

**וכאן בשאין בה כדי להעלות מכיון שהוא זקוק כו'**. — צ"ל: וכאן בשאין בה כדי להעלות וחרנא אמר מכיון שהוא זקוק להעלות כמי שיש כו' (פי' שאז צריך להפריש מן הטהור וה"נ הרי יכול לומר חוץ מן הטמא שבו).

### הלכה ב

**א"ר זעירא ד"ה הוא יעשנה קבין בספיקן התיב כו'**. — צ"ל: ד"ה הוא יעשנה קבין בטומאה (פי' דודאי אסור לעשותה בשיעור הראוי לחלה ומה ששנינו יעשנה בטומאה היינו דוקא קבין קבין) התיב ר' בון בר חייא קומי ר' זעירא (ר' בון בר חייא היה תלמידו של ר' זעירא ושאל הרבה ממנו כמו לקמן ה"ד וה"ז אבל ר' חייא בר בון אינו רגיל בירושלמי ורק פעם אחת במע"ש פ"ד רה"ז נמצא שר' זעירא אמר בשם חייא בר בון) והתני אף בתרומה כן (פי' דתני בתוספתא פ"א וכן פירות שנולד להן ספק טומאה עד

שלא נגמרו יעשם בטומאה ומשנגמרו יעשם בטהרה) אית לך מימר יעשם קבין בטומאה ר' זבידא אמר אנא בעיתה.

## הלכה ד

**שמא ימלך הגוי ליטלה.** — צ"ל: שמא ימלך הגוי שלא ליטלה (כן העתיק באו"ז ח"א סימן רל"ה וכן בהלכות חלה לרמב"ן).

**תני ר' יודה מלאי של ישראל כו'.** — צ"ל: תני ר' חייא (כמו שהעתיק באו"ז שם) מלאי של ישראל כו' (פי' כגון שישראל נתן קמח לגוי שיעשה עיסה ולאפותה ולמוכרה למחצית שכר וענין כזה נקרא בכ"מ "מלאי" ע' מוסף הערוך ערך מלאי ובבלי פסחים ל"א ב' וטא"ח סימן תמ"ט והמפרשים שם לא עמדו על אמיתת הענין של מלאי).

**ישראל וגוי שעשו שני קבין וחלקו והוסיפו זה על שלו וזה על שלו ניחא חלקו של ישראל חייב חלקו של גוי מהו כלום חלקו של גוי חייב כו'.** — צ"ל: ניחא חלקו של ישראל חייב (פי' דהרי לא היה לו שעת חובה שחצייה של גוי אין בה חיוב חלה) חלקו של גוי מהו כלום חלקו של גוי פטור (פי' למה עלה על הדעת דחלקו של גוי פטור) לא מחמת חלקו של ישראל (פי' שהרי שני גוים שעשו שני קבין וחלקו והוסיפו חייבין כמבואר למעלה) חלקו של ישראל חייב וחלקו של גוי פטור (פי' בתמיה).

**מודה ר"ע לחכמים בעיסת הדיוט שגילגולה טיבולה.** — בספרי פ' שלח פיסקא ק"י לא משמע כן (כמו שהעיר מהרי"ט אלגאזי הלכות חלה אות י"ב ובתוי"ט כאן) וכן בתוספתא סוף"ב.

**כהנא אמר דברי ר"ע אין מירוח פוטר במקום הקדש כו'.** — כל ענין זה שייך על הא דתנן במנחות (ס"ו א') וחייב (פי' שירי העומר) בחלה ופטור מן המעשר ר"ע מחייב בחלה ובמעשר, וכ"ה שם ס"ו ב' בשם ר' כהנא והוא "כהנא" דהכא (ומזה מוכח שהיה ירושלמי על מנחות וכן מוכח בפסחים פ"ד ה"ט)

**ומאן דאמר אין גילגול פוטר אין המירוח פוטר ברם כרבנן כו'.** — צ"ל: ומאן דאמר אין המירוח פוטר אין גילגול פוטר ברם כרבנן כו'.

## הלכה ה

**ר' יוסי בשם ר' יוחנן עד שיהא רובה דגן וטעמה דגן כו'.** — אין זה ר' יוסי שהיה מסמך לר' זעירא שלמעלה שר' יוסי דלמעלה הוא חבירו של ר' יונה ושניהם תלמידי ר' זעירא אבל ר' יוסי דהכא הוא ר' ייסא (או יסא) דירושלמי והוא רבי אסי דבבלי חבירו של ר' אמי ושניהם תלמידי ר' יוחנן ור' אסי זה נקרא ג"כ לפעמים בירושלמי ר' איסי או ר' אסא

אבל נראה דעיקר הגירסא בכ"מ בירושלמי "ר' ייסא" ובט"ס נשתבש שם זה לפעמים לר' יוסי ור' איסי ור' אסא.

**ר' זעירא בעי או מה פליגין ר' יוחנן ורשב"ל**. — צ"ל: ר"ז בעי או נאמר מה פליגין כו' (וכעין זה בתרומות פ"ה ה"ב [מ"ג ג']).

**והתנינן ואם לאו מוציא מאחד על הכל כו'**. — צ"ל: והתנינן ואם לאו מוציא חלה אחת על הכל א"ר יוסי כו' אינו חושש להפרשה שנייה (פי' שהפרשה שנייה אינה מדמעת אף לפי חשבון כדין תרומות בתרומות פ"ב מ"ה).

**ולא טבל שנטבל מדבריהן הוא**. — פי' שמן התורה אין תרומה אלא מדגן תירוש ויצהר בלבד דהיינו לאחר שעשה מהענבים והזתים יין ושמן וכשיטת רמב"ן בפה"ת (דברים י"ד כ"ב), ואפשר דאף זתים וענבים לאכילה חייבין מה"ת בתרומה מפני שנגמרה מלאכתן; אבל אם מסק זתים לעשות מהן שמן ובצר ענבים לעשות מהן יין ונמלך לאכול מהן ענבים וזתים פטורין מה"ת מן התרומה וכשיטת רמב"ן בחדושי ב"מ פ"ח ב' ומובא בשמ"ק שם, "ולפ"ז נסתלקה הקושיא שהניח בתוספות רעק"א תרומות פ"א מ"ט בצ"ע על שיטת רמב"ן בפה"ת ממתניתין דהתם, ואפשר שאף בפה"ת נתכוין הרמב"ן לזה אלא שסתם ולא ביאר כל צורכו ומ"מ לפי שיטה זו כאן בזיתי מסיק שמסקן ע"מ לעשות מהן שמן אינן חייבין מה"ת בתרומה (וע' בטורי אבן רה"ש ט"ו א' שכתב דאף שזתים וענבים לאכילה חייבין בתרומה מה"ת אבל אין בילה ביבש רק בלח כמו יין ושמן ע"כ ונעלם ממנו דר' יוחנן סבר בדמאי פ"ה ה"ה דיש בלילה ביבש עד כזיתים ואולי שנאמר עד ולא עד בכלל).

**ר' יוחנן אמר מקום שנתרמה תרומתו של ראשון כו'**. — צ"ל: מקום שנסתיימה תרומתו של ראשון כו' (וכ"ה בתרומות פ"ג ה"ה [מ"ב ב']).

**לקט דלעת להיות מפריש עליה והולך ה"ז לוקט ובא כו'**. — צ"ל: ה"ז בא ורושם ע"כ תרומה כו' רשב"ג אומר ה"ז תורם ומחשב כמות שהוא למוד (כ"ה בתוספתא תרומות רפ"ד).

**א"ר בא כדי שיהא זקוק ליתן לשבט ביניהן**. — פי' שרבי מצריך לרשום כדי שיהא מחוייב ליתן את הנרשם שהוא ודאי תרומה לכהן ולרשב"ג שאינו רושם אינו נותן לכהן עד שיעשה כל הדלעת תרומה.

**מאן דאמר מעלה כולן על פי הבור תורם מן המוקף כו'**. — צ"ל: מ"ד מעלה כולן על פי הבור תרומה מן המוקף (פי' צריך להיות מוקף כולו זה לזה בבת אחת כל התרומה שתורם) ומ"ד מעלה את הראשונה ע"פ הבור אין תרומה מן המוקף.

# פרק ד

## הלכה א

**א"ר לעזר שתי דיעות עשו אותן כשתי נשים כו'**. — צ"ל: א"ר לעזר שתי נשים עשו אותן כשתי דיעות (פי' שאין דעות שתי נשים שוות זו לזו) שמעון בר אבא (ע' מ"ש בברכות פ"ב ה"ז) בעי אפי' רוצות (פי' דר' לעזר עושה שתי נשים כשתי דעות אפי' כשאינן מקפידות ורוצות שיגעו זה בזה ולפי זה ר' לעזר פליג על ר' יוחנן).

## הלכה ב

**הקדש ראוי הוא לפדותו ולחייבו**. — פי' בהקדיש עיסה אחר גילגולה שאם פדה אותה כשהיא עיסה חייבת בחלה אבל המקדיש קמח וגילגל הגיזבר ואח"כ נפדתה פטורה מן החלה כדתנן לעיל פ"ג מ"ג.

**מצינו חלה מהלכה** (**פי' מדרבנן כגון חלת חו"ל וחלת דמאי**) **לא מצינו מעשר בהמה מהלכה** (פי' שאין מביאין חולין בעזרה).

**ורבנין מדמין לה לתבואה שלא הביאה שליש עבר והפריש ממנה חלה אינה חלה**. — צ"ל: לתבואה שלא הביאה שליש עבר והפריש ממנה תרומה אינה תרומה (פי' אבל לענין חלה אף תבואה שלא הביאה שליש חייבת כלעיל פ"א מ"ג) אף כאן (פי' בנוטל חלה מן הקב) אינה חלה (כן העתיק באו"ז ח"א סימן רמ"ז וע' תוספתא פ"ב).

**ורבנין מדמין לה ל[א]ומר ה"ז תרומה על הפירות האילו לכשיתלשו**. — צ"ל: על הפירות האילו המחוברים (כן העתיק הר"ש כאן והלכות חלה לרמב"ן ואו"ז ח"א סימן רמ"ז).

## הלכה ג

**מטמא טומאת אוכלין ואת אמרת מאוכל הכלב**. — צ"ל: שורפין אותה בטומאה ואת אמרת מאוכל הכלב.

**שתורמין מעלי איסתפניני על האיסתפניני במקום שאוכלין אותה**. — צ"ל: במקום שאוכלין אותן (פי' את העלין מפני שיש מקומות שזורקין את העלין ואין אוכלין אותן, וכתב במוסף הערוך ערך אסטפניני שהוא מין תבלין של קדירה).

**גמליאל זוגא אינשי מתקנה איסתפנינותיא**. — פי' ונתנו בתבשיל כדרך התבלין ולא היה אצלו איסתפניני אחר להפריש על זה שבתבשיל.

**תני תרומת מעשר של דמאי איתא חמי כו'**. — צ"ל: תני תרומת מעשר של דמאי ניטלת מן הטהור על הטמא איתא חמי תרומת מעשר של ודאי ניטלת מן הטהור על הטמא (תרומות פ"ב ה"א) תרומת מעשר של דמאי לא כ"ש א"ר יוסי בספק תרומה גדולה אנן קיימין ספק הפריש תרומה ספק לא הפריש (פי' שדמאי דתני בברייתא זו אין המכוון

בסתם דמאי דהיינו פירות שלקח מע"ה דבזה לא צריך לאשמועינן אלא דמאי דהכא היינו ביש לו סאה טהורה וסאה טמאה שנסתפק לו אם הפריש מהן תרומה ואם לאו ובזה הודיענו שמותר לו להפריש מהסאה הטהורה על הסאה הטמאה) כמה דתימר מן הודאי על הדמאי תרומה ולא תאכל עד שיוציא עליה תרומה ומעשרות (דמאי פ"ה מי"א) ואמר אוף הכא כן (פי' בספק על הספק כן מפני שאפשר שכבר תרם מאחת ומהשנייה לא תרם) כאן בודאי כאן בספק (פי' שאין חוששין אלא בודאי על הספק אבל לא מספק על הספק).

## הלכה ד

**אלא בחכירי אבות כגון מהלין (רא"פ) דבית רבי**. — באו"ז ח"א סימן ר"נ העתיק מהלין דבית ר' ינאי.

**א"ר בון בר חייא אני אומר אותה של אור נותן לו כו'**. — צ"ל: אני אומר אותה של אור תיקן, אותה שנתן לו לא תיקן א"ר מנא כאן בא"י כאן בסוריא (פי' שבסוריא שמעשרותיהן מדרבנן אין אימתן עליו) הלוקח מן הנחתום ומן האשה כו' צריך להפריש כו' (פי' בא"י כדמוכח בדמאי פ"ה מ"א וע' מ"ש בערלה פ"ב ה"א [עמ' 134] וזה דלא כהרמב"ם בסופ"ח מהלכות בכורים).

**חזקת בעלי בתים בסוריא אינו צריך להפריש חלת דמאי כו'**. —צ"ל: אינו צריך להפריש דמאי (פי' דרוב שדות של סוריא הן של גוים ויש קנין לגוי בסוריא להפקיע מיד מעשר) אם יודע שרוב מכנסו משלו צריך להפריש דמאי (כ"ה בתוספתא דמאי פ"א) רבב"ח בעי לית הדא פליגא על ר' הושעיה א"ר מנא כאן בודאי (פי' שידוע שהוא משלו דהיינו ברוב מכנסו משלו מפריש דמאי) וכאן בספק (פי' כגון שאין רוב מכנסו משלו וה"ז ספק אם הוא מתבואה של ישראל בסוריא בזה לא הניח ר' הושעיה להנהיג את הדמאי).

**והוא שמשך עפר**. — פי' דמה שנתן נתן אינו אלא באופן שנעשה עפר שראוי לזריעה אבל אם הוא עדיין כרקק דהיינו עפר רך ואינו ראוי לזריעה הרי דינו כירדן עצמו.

**מאן אינון הרובין תרגמוניא**. — בתבואות הארץ פרק א' (דף ט"ז מדפוס ירושלים תר"ס) כתב דתרגמוניא היא אומה אכזרית וכבשו ארץ בבל ולא הניחו לישראל לקיים המצות ע"כ ולפ"ז רובין מלשון רבה קשת, אבל לא נודע בדברי הימים מתי כבשה אומה זו לארץ בבל. ולי נראה דרוכין ותורגמניא הן החברים שבאו לבבל בימי ר' יוחנן וגזרו גזרות על ישראל כדאיתא בבבלי יבמות ס"ג ב', ובדה"ר ח"א כרך ה' דף שנ"ב כתב שהן התרמודיים שכבשו את נהרדעא בשנת ד"א י"ט ליצירה והן ידועים לקשָׁתים (ע'

תענית פ"ד סה"ט ומ"ש בתרומות פ"ח ה"י) וצ"ל "מאן אינון הרובין תרמודייא" ולאחר זמן ששקטה בבל חזרו להפריש תרומות ומעשרות.

**הבכורות והביכורים לאנשי משמר**. — צ"ל: הבכורות והחרמים וקדשי מקדש והביכורים לאנשי משמר (ע' תוספתא סוף סוכה. והא דתנן ברפ"ד דבכורות היה תמים א"ל תן ואקריבנו מותר צ"ל דהיינו חוץ לירושלים אבל בירושלים אין נותנין את הבכור אלא לאנשי משמר).

## הלכה ה

**אימתי היה** [ר'] **שמעון בן כהנא בימי ר' לעזר**. —נראה שר' לעזר זה הוא ר' אליעזר בן הורקנוס ורשב"ג שראה אותו הוא רשב"ג אבי רבי, וכן בתוספתא פרה פי"א אמר רשב"ג בשם ר' שמעון בן כהנא, וכתבתי זה להוציא מרא"פ שכתב כאן דר' לעזר דהכא הוא ר' אלעזר בן פדת ורשב"ג הוא ר' שמעון בן גמליאל בן רבי, והרי רשב"ג בן רבי אינו נזכר בשום מקום עוד, לכן ברור הוא שהוא רשב"ג אבי רבי וכ"ה דעת סה"ד ערך רשב"ג.

**א"ר בא מרי ולא ר' חייה רובא היא עוד הוא ליה וגזרו עליהן והחזירום**. — צ"ל: א"ר בא מרי עוד הוא תני ר' חייה רובא (פי' דכמו שתני ר' חייא למעלה אצל נתיי איש תקוע שגזרו עליו והחזירם למקומן ה"ג תני אצל אנשי אלכסנדריא) גזרו עליהן והחזירום.

**ואתייא כמ"ד פסחן של נשים רשות תני האשה כו'**. — צ"ל: ואתייא כמ"ד פסחן של נשים בראשון רשות בשני אינן עושין דתני האשה כו'.

**א"ר יונה ואפי' כמ"ד חובה שנייא היא שהדבר מסויים כו'**. — צ"ל: ואפי' כמ"ד בשני רשות שנייא היא כו' (וכעין זה בפסחים פ"ז ה"א [ל"ג סע"א]).